

Олександр Зайцев

ДАРІЯ РЕБЕТ І БОРОТЬБА ЗА ДЕМОКРАТИЗАЦІЮ ОУН

У цьому виданні ми публікуємо інтерв'ю з відомою діячкою націоналістичного руху Дарією Ребет (1913–1992), записане 18 серпня 1989 р. у Мюнхені відповідальним редактором «Літопису УПА» професором Петром Потічним. Цей текст важливий і цікавий, по-перше, з огляду на непересічну особистість самої Д. Ребет, яка на той час очолювала Організацію українських націоналістів за кордоном (т. зв. двійкарів), а по-друге, тим, що проливає додаткове світло на низку аспектів історії ОУН, зокрема на внутрішні стосунки в організації в різні періоди її історії.

Не стану переказувати біографію Д. Ребет – читач знайде її у статті Миколи Посівнича і Василя Брелюса, яку вміщуємо в цьому ж виданні. Однак на одному аспекті її багатогранної діяльності все ж варто зупинитися докладніше. Йдеться про боротьбу за демократизацію ОУН, яку вона разом із чоловіком – Левом Ребетом – вела з 1940 р., а особливо активно – в 1944–1954 рр. (від створення Української головної визвольної ради (УГВР) до заснування ОУН за кордоном). Саме ця боротьба передовсім і визначила місце Д. Ребет у історії націоналістичного руху.

Становлення та ідеологічна еволюція ОУН відбувалася на тлі драматичних змін, які охопили Європу в 1930-х рр.: посилення і кульмінації масового терору в СРСР, приходу до влади в Німеччині націонал-соціалістів, утвердження тоталітарних систем в обох цих країнах і авторитарного режиму в Польщі, поглиблення загальної кризи демократії та назрівання нової світової війни. Усе це накладало відбиток на ідеологію та політичну стратегію ОУН.

Позірні успіхи тоталітарних політичних рухів і режимів породжували переконання, що український націоналізм повинен іти схожим шляхом, якщо хоче вижити й перемогти. Тоталітарні тенденції в ОУН досягли кульмінації на її Другому (Римському) великому зборі 1939 р., який закріпив вождистський характер організації на чолі з Андрієм Мельником та її претензії на політичну й ідеологічну монополію в майбутній українській державі. Римський великий збір визнав Голову

Проводу ОУН «Вождем Української Нації», відповідальним лише «перед Богом, Нацією і власним сумлінням», та впровадив офіційне гасло: «Слава Вождєві Андрієві Мельникові!»¹.

Як видно з публікованого далі інтерв'ю, у юності Дарія, тоді ще Цісик, яка від самого заснування ОУН стала членом її Юнацтва, цілком поділяла ідеологію ОУН, однак не надто переймалася проблемами її внутрішнього устрою чи майбутнього державного ладу України. Як і інші «юнаки», вона сприймала націоналізм донцовського штибу як «релігію», але понад будь-які ідеології найбільше її приваблювала в підпіллі можливість участі в безкомпромісній боротьбі за волю України. «Ми всі – вихованці авторитарного націоналізму донцовського типу», – визнавала Д. Ребет через багато років. Тому дальша ідейна еволюція «від щораз гострішого партократичного тоталітаризму до лібералізації суспільних критеріїв і демократизму всенародної солідарності – це був крутий психологічний поворот (...) й особистий психологічний злам»² і для неї, і для її однодумців. Далеко не всі члени ОУН «бандерівської» генерації, виховані на працях Дмитра Донцова, виявилися спроможними на такий психологічний злам.

Перші сумніви щодо диктаторського стилю керівництва ОУН виникли в Дарії в 1938 р., після загибелі Євгена Коновальця, коли члени Проводу українських націоналістів у розмовах з «крайовиками» погрожували «залізною рукою» придушити будь-яку непокору. Також її, як і інших «крайовиків», неприємно вразив недемократичний спосіб призначення Андрія Мельника новим «Вождем» ОУН, нібито згідно із заповітом Є. Коновальця. Дарія і Лев Ребет, які одружилися в 1940 р., були проти розколу в ОУН, але коли він усе-таки почався, стали на бік Революційного проводу (бандерівців), сподіваючись, що нова організація оздоровить націоналістичний рух.

Однак уже на Другому (Краківському) великому зборі ОУН (квітень 1941 р.), який довершив формування нової ОУН під проводом Степана Бандери, почалися тертя між прибічниками Провідника, який уже від початку схилявся

¹ Петро Мірчук, *Нарис історії Організації Українських Націоналістів*. Мюнхен; Лондон; Нью-Йорк, 1968, т. 1: 1920–1939, с. 577, 581; Відозва II Великого Збору Українських Націоналістів, *Українська суспільно-політична думка в XX столітті: Документи і матеріали* / Упоряд. Т. Гунчак, Р. Сольчаник ([Б. м.], 1983), т. II. (Бібліотека Прологу і Сучасності. – Ч. 157), с. 423.

² Дарія Ребет, *До початків УГВР (Спогади, коментарі, рефлексії)*, *Літопис УПА. Серія «Події і люди»*. Кн. 7: *Українська Головна Визвольна Рада* / Упор. П. Й. Потічний, М. Посівнич. Торонто; Львів, 2009, с. 102.

до авторитарного стилю керівництва, та групою діячів, що виступала за більш колегіальний провід, до якої належало й молоде подружжя Ребетів.

ОУН під проводом Бандери й далі дотримувалася засад монопартійності та вождизму. Інструкція «Боротьба й діяльність ОУН під час війни» (травень 1941 р.) визначала «генеральну лінію» на західноукраїнських землях так: «Перебираємо всю політичну владу ми безподільно... Других ангажуємо до співпраці й помочі, але під нашою кермою»³.

Утім, як політичні реалісти, бандерівці розуміли, що, не маючи жодної опори на центральних і східних українських землях, ОУН не зможе відразу встановити й там свою неподільну владу. Для цих теренів передбачали іншу тактику:

«Тому, що навіть ОУН не має опанованих вповні всіх українських земель в такій мірі, щоби могла з повною відповідальністю взяти виключно у свої руки повноту державної влади уже зараз, і немає жадної іншої організованої політичної сили з такими завдатками, – будування державної влади на монопартійному принципі від самого початку для української державности було б шкідливе, бо не спиралося б на завершеному процесі внутрішньої кристалізації та реальному укладі сил. З другого боку, многопартійна політична система та розподіл державної влади за міжпартійним ключем уже виказали свою шкідливість як в Україні, так теж і в інших державах. Тому ОУН відкидає і поборює таку систему. [...] До часу завершення процесу внутрішньої політичної кристалізації та повного охоплення націоналістичним рухом всього провідного активу цілої України державна влада буде організована під персональним оглядом не на партійному принципі, тільки на принципі особистих і фахових кваліфікацій»⁴.

Ставлення до політичних конкурентів визначав розділ документа під назвою «Інструкція безпеки»: «Ліквідувати, примінюючи відповідні санкції, всі спроби творення в терені не ОУН-івські клітини (так у документі – О. З.). Провідних організаторів згаданих клітин уважати за провокаторів. Особливу увагу звернути на “мельниківців”»⁵.

Документи і практичні дії ОУН(б) в 1941 р. свідчать, що вона не відмовилася від тоталітарних засад. Щоправда,

³ Українське державотворення: Акт 30 червня 1941: 36. документів і матеріалів / Упор.: О. Дзюбан. Львів; Київ, 2001, с. 18.

⁴ Там само, с. 29.

⁵ Там само, с. 39.

вони так і залишилися здебільшого теоретичними, але не з волі бандерівців – це радше «заслуга» нацистів, які не дозволили створити проголошену 30 червня у Львові Українську Державу.

Зіткнення з нацистською системою, з одного боку, а з другого – з несприйняттям тоталітарних рис ідеології та практики ОУН більшістю мешканців Наддніпрянської України стимулювало ревізійні тенденції в підпільному націоналістичному русі. Цьому сприяв і корінний перелом у війні на межі 1942–1943 рр., який спонукав обидві ОУН – бандерівську і мельниківську – до пошуку «нового обличчя», прийнятного для нових потенційних союзників – західних демократій, а також для населення Центральної і Східної України. Особливо активні зміни відбувалися в бандерівській ОУН, щоправда без самого Бандери, який з 1941 р. сидів у німецькому концтаборі. Третій надзвичайний великий збір ОУН 1943 р. ухвалив програму, яка нагадувала не ідеологічні побудови інтегрально-націоналістичних рухів міжвоєнної доби, а програми повоєнних антиколоніальних рухів «Третього світу». Спочатку ревізія ідеології була тактичним кроком, найменш для частини керівництва бандерівської ОУН. Однак згодом логіка подій і потреба формування спільного фронту національно-визвольних сил під проводом УГВР, створеної 1944 р., спричинили дедалі глибші ідеологічні зміни в напрямі демократизації та посилення соціальних моментів. До кінця 1940-х рр. підпільний націоналістичний рух в Україні поступово позбувся специфічних рис інтегрального націоналізму й перейшов на демократичну платформу. Однак в еміграційній частині ОУН процес демократизації нагтовхнувся на опір старого керівництва⁶.

Серед найрішучіших прихильників демократизації ОУН була і Д. Ребет – учасниця Третього великого збору ОУН, член обраного ним Проводу й одна з організаторів УГВР.

У другій половині 1944 р. Провід ОУН вислав на Захід групу своїх представників на чолі з Д. Ребет, до якої входили також Мирослав Прокоп та Василь Охримович. Група отрима-

⁶ Детальніше про ревізію ідеології та організаційну перебудову націоналістичного руху в 1943–1944 рр. див. у кн.: Іван Патриляк, *«Встань і борись, слухай і вір...»: українське націоналістичне підпілля та повстанський рух (1939–1960 рр.)*. Львів, 2012, с. 359–383; про подальшу ідеологічну еволюцію ОУН: Георгій Касьянов, *Ідеологія Організації українських націоналістів // Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія: Історичні нариси* / Відп. ред. С. В. Кульчицький. Київ, 2005, розділ 8, с. 460–475.

ла завдання налагодити організаційну мережу за кордоном і сприяти поверненню більшості членів ОУН, які опинилися за межами України, на рідні землі для дальшої боротьби. Водночас на Захід вирушила делегація УГВР на чолі з Миколою Лебедем⁷.

Тим часом нацисти звільнили з концтаборів Степана Бандеру, Ярослава Стецька та ще, за різними даними, від 100 до 300 членів обох фракцій ОУН, а згодом на волю вийшло понад тисячу націоналістів⁸. Втративши Україну, гітлерівці вже не вбачали в діяльності ОУН і УПА небезпеки для себе, натомість хотіли використати їх у боротьбі проти СРСР, для якої намагалися мобілізувати всі доступні ресурси.

У цій ситуації постало питання: хто має керувати ОУН загалом та її закордонною частиною зокрема? Бандера і Стецько формально мали статус рядових членів ОУН, якою з 1943 р. керував Провід на чолі з Романом Шухевичем. Повноваження керівника ОУН для еміграції отримала від Проводу Д. Ребет⁹. Проте Бандера, Стецько та їхні прибічники, посилаючись на «публічну опінію», яка пов'язувала націоналістичний рух з ім'ям Бандери, вимагали поновити його на посту Провідника ОУН. Як згодом свідчив на допиті в Міністерстві державної безпеки (МДБ) УРСР член Закордонного представництва (ЗП) УГВР В. Охримович (заарештований у 1952 р.), Стецько був особливо незадоволений тим, що саме Д. Ребет було доручено керувати роботою ОУН за кордоном, адже, мовляв, тепер з тюрем виходять авторитетніші діячі, які могли б очолити організацію, та й не годиться, щоб на чолі проводу ОУН за кордоном стояла жінка¹⁰.

Бандера, Стецько, Степан Ленкавський та інші звільнені з концтаборів оунівці не хотіли визнавати зверхності УГВР і заперечували проти низки рішень Третього надзвичайного великого збору ОУН, зокрема проти скасування принципу провідництва, тобто виняткових повноважень Провідника ОУН. Цікаво, що при цьому Бандера посилався на рішення Другого (Римського) великого збору ОУН 1939 р.¹¹, хоч іще

⁷ Олександр Сич, Закордонний Центр ОУН (лютий 1945 – лютий 1946 рр.) // *Український визвольний рух*. 36. 7, Львів, 2006, с. 245.

⁸ Grzegorz Rossolinski-Liebe, *Stepan Bandera: The Life and Afterlife of a Ukrainian Nationalist: Fascism, Genocide, and Cult*. Stuttgart, 2014, p. 286; Микола Посівнич, *Степан Бандера*. Харків, 2015, с. 147–149, 155.

⁹ Олександр Сич, Закордонний Центр ОУН..., с. 247, 249.

¹⁰ *Степан Бандера у документах радянських органів державної безпеки (1939–1959)* / За заг. ред. В. Сергійчука, т. 3. Київ, 2009, с. 269–270.

¹¹ Олександр Сич, Закордонний Центр ОУН..., с. 263.

в 1940 р. його визнав недійсним Революційний провід ОУН, очолений самим Бандерою, а згодом і Другий (Краківський) великий збір ОУН 1941 р.¹²

Це була не просто персональна боротьба за владу в організації. За словами члена ЗП УГВР Омеляна Логуша, зіткнулися ніби два різні політичні світи – невелика група людей, які жили й боролися в Україні у воєнні роки, й десятки, навіть сотні людей, які не бачили справжньої соборної України, а жили духом «галицького гетто» часів Пілсудського і Ридза-Сміглого¹³.

Незважаючи на всі політичні незгоди та застереження щодо її особи, Д. Ребет все ж на початку лютого 1945 р. скликала у Відні конференцію керівних діячів ОУН за кордоном, на якій був присутній і Бандера. Представники «Краю» запропонували створити Закордонний центр (ЗЦ) ОУН, який би колегіально вирішував усі питання. Бандера спершу не погоджувався і наполягав на відновленні поста Провідника ОУН (на якому бачив себе) і створенні при ньому Штабу Провідника, до якого б увійшли члени Проводу. На це Д. Ребет запропонувала йому перебраться в Україну й особисто очолити підпілля. Бандера заявив, що готовий їхати й навіть підпорядкуватися Р. Шухевичу, однак конференція не стала розглядати такої можливості. У своєму інтерв'ю Д. Ребет так згадує про цей епізод (а можливо й про інші подібні епізоди): «...Я йому казала при великій кількості: “Ідіть там, то буде згідно з постановою, і там Вам задля Вашого авторитету віддадуть Провід”. Так буквально, так цинічно, як тепер я говорю. Ми вже сили не мали, він мав силу витримати, мало [не] через цілі ночі люди і дискутували, і дискутували, а ті преторіанці, які фігу з того всього розуміли деякі, деякі, скакували і тоді: “Сякі такі, якісь зрадники!”». Після тривалих суперечок Бандера поступився, і конференція обрала ЗЦ ОУН під його керівництвом, підпорядкований Проводові ОУН в Україні. До ЗЦ серед інших увійшла й Д. Ребет як член Проводу ОУН, обраного III великим збором¹⁴.

Однак конфлікт на цьому не припинився. Протягом року Бандері, спираючись на підтримку більшості членів ОУН за

¹² Петро Мірчук, *Нарис історії Організації Українських Націоналістів*, т. 1, с. 577.

¹³ Степан Бандера у документах радянських органів державної безпеки (1939–1959), т. 3, с. 222.

¹⁴ Там само, с. 270; Олександр Сич, *Закордонний Центр ОУН...*, с. 248–250, 263. О. Сич не згадує Д. Ребет серед членів ЗЦ ОУН, хоч тут-таки наводить свідчення Бандери, який виразно твердив, що до складу ЗЦ увійшли всі учасники наради у Відні (с. 250).

кордоном, вдалося зміцнити своє становище. Суперечки про принципи устрою ОУН – «демократія чи провідництво» – з новою силою спалахнули на Третіх ширших нарадах ЗЧ ОУН, які зібралися у Мюнхені вже після закінчення війни, в лютому 1946 р.¹⁵ Як згадував член ОУН Євген Стахів зі слів свого брата Володимира, у цій нараді брали участь три групи: «перша, старої ідеології і твердої руки, вождівства на базі донцовщини, – Бандера, Тюшка, Микола Климишин; друга, нейтральна – Лебедь, Гриньох, Прокоп, – всі троє члени УГВР; третя, найбільша – Володимир Стахів, Лев Ребет, Дарія Ребет, Зиновій Марцюк, Василь Охримович і Ярослав Рак»¹⁶. Нарада ухвалила створити Закордонні частини (ЗЧ) ОУН і сформувати їхній Провід. Група Ребетів і Охримовича пропонувала обрати і Голову, і Провід. Бандера, як і раніше, вважав, що слід обрати лише Провідника, який сам сформує Провід. Після тривалих дискусій, завдяки позиції «нейтралів», досягли компромісу: Закордонний центр обирає першого Голову ЗЧ ОУН (ним став Бандера), який особисто формує персональний склад Проводу з його наступним затвердженням ЗЧ, а згодом Конференцією ЗЧ ОУН. Скориставшись цим, Бандера подбав про те, щоб у Проводі ЗЧ ОУН переважали його прибічники (з опозиційної групи до Проводу ввійшов лише В. Охримович, а Л. Ребет став Головним суддею ЗЧ ОУН, утім, ненадовго)¹⁷.

«Так почався поворот назад – до вождівства, монопартійності, тоталітаризму, провідницької системи, антидемократії»¹⁸, – підсумував значення цієї наради Є. Стахів.

У січні 1947 р. почалася відкрита боротьба між «демократичним крилом» ОУН і групою Бандери, яку Є. Стахів у своїх спогадах називає «тоталітарним крилом». Бандеру підтримували Ярослав Стецько, Микола Климишин і Осип Тюшка. До «демократичного крила» входили Лев і Дарія Ребет, Василь Охримович, Іван Гриньох, Володимир і Євген Стахови та інші, прихильними до нього були Микола Лебедь і Мирослав Прокоп¹⁹.

Боротьба не обмежувалася словесними дискусіями. Опозиціонери звинувачували Службу безпеки ЗЧ ОУН у тому,

¹⁵ Олександр Сич, *Закордонний Центр ОУН...*, с. 262–263.

¹⁶ Євген Стахів, *Крізь тюрми, підпілля й кордони: Повість мого життя*. Київ, 1995, с. 218.

¹⁷ Там само, с. 218–219; Олександр Сич, *Закордонний Центр ОУН...*, с. 264–265.

¹⁸ Євген Стахів, *Крізь тюрми, підпілля й кордони...*, с. 219.

¹⁹ Там само, с. 228.

що за прямою вказівкою Бандери вона планувала захоплення і вбивства незгодних, зокрема М. Лебедя, Л. і Д. Ребетів, В. і Є. Стахових та інших. Керівник СБ ЗЧ ОУН Мирон Матвійко, схоплений працівниками радянської держбезпеки в 1951 р., зізнався на допиті, що справді отримував такі вказівки від Бандери²⁰.

На Другій (Міттенвальдській) конференції ЗЧ ОУН у серпні 1948 р., на якій Д. Ребет виступила з доповіддю від імені опозиції, гору взяли прибічники Бандери. Проте опозиціонери не склали зброї, використовуючи свій контроль над ЗП УГВР. Д. Ребет стала одним з лідерів антибандерівської опозиції, за що її разом з іншими опозиціонерами було виключено із ЗЧ ОУН. Фактично вже восени 1948 р. ОУН на еміграції розкололася²¹.

Обидві ворогуючі фракції намагалися заручитися підтримкою ОУН в Україні та командування УПА. Свої погляди на діяльність Бандери Д. Ребет («Орлян») виклала в листі до головнокомандувача УПА Романа Шухевича («Тура»). Вона звинуватила Бандеру у відході від політичної лінії, прийнятої Третім надзвичайним великим збором, у повному відриві від керівництва діяльністю підпілля в Україні, в диктаторстві і вождизмі, у встановленні «диктатури партії і диктатури в партії». Від імені ЗП УГВР Ребет заявляла, що Бандера повністю себе скомпрометував як провідник ОУН, тому за жодних умов підпіллям не слід вживати назву «ОУН під проводом С. Бандери». Опозиціонерка писала, що ЗЧ ОУН – це вже не ОУН, а зовсім інша організація, далека від визвольної боротьби в Краї, та навіть пропонувала змінити назву організації, щоб відмежуватися і від бандерівців, і від мельниківців²².

Однак Роман Шухевич, який був дуже авторитетним в ОУН і міг виступити арбітром у суперечці, загинув 5 березня 1950 р. Новий очільник повстанців Василь Кук («Леміш») в основному погодився з аргументами Д. Ребет. Улітку 1950 р. у пошті за кордон він відмовив у довірі «Бийли-

²⁰ Там само, с. 229; *Степан Бандера у документах радянських органів державної безпеки (1939–1959)*, т. 3, с. 71–72, 82–83, 223–224.

²¹ Євген Стахів, *Крізь тюрми, підпілля й кордони...*, с. 249–250; Георгій Касьянов, *Ідеологія Організації українських націоналістів...*, с. 464; Микола Посівнич, *Степан Бандера*, с. 167–169.

²² *Степан Бандера у документах радянських органів державної безпеки (1939–1959)*, т. 3, с. 172–174.

хові» (Бандері) й видав директиву про зняття його імені з гасел підпілля та заборону називатися «бандерівцями»²³.

У 1950–1951 рр. Д. Ребет звернулася до Бандери з кількома листами, в яких звинуватила його у вождизмі й незаконному присвоєнні звання Провідника ОУН, у відході від світоглядно-ідеологічних та програмних постанов III великого збору, а також у тому, що той зриває спроби врегулювання конфлікту між ЗЧ ОУН і ЗП УГВР. У своїх відповідях Бандера відкидав усі звинувачення, своєю чергою звинувачуючи Ребет та інших членів ЗП УГВР в тому, що саме вони, а не він, постійно зривають заходи, спрямовані на врегулювання як спірних питань, так і конфлікту загалом²⁴.

До дальшого розгортання конфлікту доклалися співробітники МДБ УРСР. У 1951–1952 рр. їм вдалося схопити емісарів ЗЧ ОУН і ЗП УГВР Мирона Матвієйка і Василя Охримовича й через них організувати успішні радіоігри – як із конкурентними закордонними центрами націоналістів, так і з британською та американською розвідками. Одним із завдань уміло організованої дезінформації було поглиблення розколу та взаємна дискредитація бандерівців і їхніх опонентів²⁵.

Утім, висновки деяких дослідників, що саме «завдяки чекістській спецоперації було остаточно зірвано переговори про об'єднання всіх націоналістичних сил в еміграції»²⁶ і що саме чекістська гра поштою підштовхнула до формування третьої ОУН («двійкарів») ²⁷, хоч і збігається із самооцінкою керівників спецоперації, все ж виглядає перебільшенням.

У своєму інтерв'ю Д. Ребет застерігає від «спрощування і спростачування процесів..., які мають свою генезу, які мають навіть свою логіку у всіх контрверзіях». Процеси, що від-

²³ Дмитро Веденєєв, Олександр Лисенко, Організація українських націоналістів і зарубіжні спецслужби (1920–1950-ті рр.) // *Український історичний журнал*, 2009, № 3, с. 141.

²⁴ Степан Бандера у документах радянських органів державної безпеки (1939–1959), т. 3, с. 457–458; Дарія Ребет, *На перехрестях визвольних змагань* / Упор. О. Панченко. Гадяч, 2003, с. 549–553; Микола Посівнич, *Степан Бандера*, с. 169–170.

²⁵ Степан Бандера у документах радянських органів державної безпеки (1939–1959), т. 3, с. 474–491; Володимир Сергійчук, *Символ нескореного українства* // Там само, с. 3–12; Дмитро Веденєєв, Геннадій Биструхін, *Двобій без компромісів. Протиборство спецпідрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945–1980-ті роки*. Київ, 2007, с. 377–410; Сергій Плохій, *Убивство у Мюнхені. По червоному сліду* / Авторизований пер. з англ. М. Климчука. Харків, 2017, с. 58–65.

²⁶ Володимир Сергійчук, *Символ нескореного українства*, с. 7.

²⁷ Дмитро Веденєєв, Олександр Лисенко, Організація українських націоналістів і зарубіжні спецслужби (1920–1950-ті рр.), с. 142.

бувалися в крайовій і закордонній частинах ОУН між 1944 і 1954 роками, не можна звести ні до «диктаторства» Бандери, ні до «розкольніцтва» опозиції, ні до спецоперації радянських спецслужб. Вони мали свою генезу ще з міжвоєнної доби і власну логіку розвитку. Безперечно, якусь роль у конфлікті зіграли і особисті амбіції лідерів, і боротьба за владу та ресурси. Однак головним був конфлікт двох принципово відмінних ідеологій: дещо модифікованого інтегрального націоналізму зразка 1929–1941 рр. (Бандера, Стецько, Ленкавський та їхні прибічники) та нового, соціально-орієнтованого, демократичного націоналізму (Петро Федун («Полтава») і Осип Дяків («Горновий») – у підпіллі, Дарія і Лев Ребет, Володимир і Євген Стахови та ін. – на еміграції). Якщо в підпіллі перед його остаточним розгромом демократична ідеологія стала панівною, то в емігрантських колах, як висловилося в інтерв'ю Д. Ребет, «силою, попросту арифметичною», переважили люди, які не сприйняли нового ідеологічного курсу. Це не залишало прихильникам демократизації іншого виходу, як створити в 1954 р. власну організацію, яка в 1956 р. прийняла назву «ОУН за кордоном».

У історичній пам'яті українців ОУН асоціюється насамперед із постаттю Степана Бандери – щоправда, радше символічною, яка з живим Бандерою має не більше спільного, ніж його бронзові й гранітні зображення. Не слід, однак, забувати, що націоналістичний рух був не лише бандерівським чи мельниківським. Яскравою представницею і лідером «третьої» ОУН, яка найрішучіше перебудувала свою ідеологію на демократичних засадах, була Дарія Ребет, розповідь якої про власне життя публікуємо в цьому виданні.

Згідно з правилами усної історії, текст інтерв'ю публікується без жодної літературної обробки. Це ускладнює читання, тим паче, що на схилі віку стиль мовлення Д. Ребет не був взірцем чіткості й логічності викладу, однак це гарантія автентичності того образу історії, який вона відтворювала з пам'яті в 1989 р. Додаткову інформацію щодо згаданих в інтерв'ю осіб і подій читач знайде в коментарях до тексту, а також у біографічній розвідці В. Брелюса і М. Посівнича.